

24.1.2014

Maa- ja metsätalousministerio
PL 30
00023 VALTIONEUVOSTO

LAUSUNTO KALASTUSLAKIESITYKSESTÄ

1. Yleisiä huomioita

Uusi kalastuslaki on tavoitteenasetteluiltaan varsin onnistunut. Lain 1 §:ssä määritelty lain tarkoitus on hyvin perusteltu ja viety linjakkaasti lakitekstiin. Esityksessä myös kohdellaan varsin tasapuolisesti eri kalastajaryhmiä. Laissa korostetaan voimakkaasti kalavesien käytön alueellisen suunnittelun merkitystä, mikä on oikea lähestymistapa, ottaen huomioon kuinka monipuoliset kalavedet maassamme on. Itse asiassa voi liioittelemaan sanoa, että mitä vähemmän meillä on keskushallintovetoista kalastuksen ohjausta, sen parempi. Aina poikkeuksen tähän muodostavat merelliset vaelluskalakannat ja kaikkein suurimpien sisämaan reittivesien vaelluskalakannat, joiden kalastuksen ohjauksessa tarvitaan valtakunnallista ohjausta. Muilta osin kaikki päätöksen teko tulisi jättää alueelliselle tasolle.

Lakiluonnoksessa on myös selkeitä ongelmakohtia. Toteutuessaan laki kaventaa edelleen kalaveden omistajan oikeuksia säädellä kalastusta omistamillaan vesialueilla. Laki on myös hyvin hallintokeskeinen, toimivaltaa siirretään kalastusalueilta kalatalousviranomaiselle ja perustettavien yhteistyöryhmien rooli jää verrattain epäselväksi. Olisikin syytä kysyä, että onko yhteistyöryhmille tarvetta, jos nykyisen kalastusalueverkon karsiminen suuremmiksi ja paremmin resurssein varustetuiksi kalatalousalueiksi toteutuu lain tarkoittamalla tavalla? Laki on lisäksi myös hyvin valvontapainotteinen, mutta ei korjaa kalastusvalvonnan perusongelmaa, eli sitä että nykyiset sanktiot kalastusrikkomuksista ovat riittämättömät, jotta niillä olisi riittävää ohjaavaa vaikutusta.

2. Lain toteuttamiskelpoisuus

Lakiluonnos on kunniahimoinen, mutta tavoitteet ovat sinällään realistisia, mikäli laki toteutuu jotakuinkin esitetystä muodosta. Erityisen tärkeää on riittävän rahoituspohjan turvaaminen, mikä toteutunee kohtuullisesti, jos laki viedään esitetystä muodosta eteenpäin. Eläkeläisten palauttaminen maksuvelvollisuuden piiriin on välttämätön toimenpide, kuten myös nykyisen lupajärjestelmän selkeyttäminen. Mikäli nämä lainkohdat eivät toteudu, ei lain tavoitteiden toteuttamiselle ole edellytyksiä.

Toinen iso huolta aiheuttava asia on lakiluonnoksen asettamien vaatimusten ja nykyisten viranomaisresurssien jyrkkä epäsuhta. ELY-keskusten kalatalousyksiköt ovat viimeisimmässä hallinnon uudistuksessa sirpaloituneet ja resurssit ovat vähentyneet niin henkilövähennysten, kuin tehtäväkuvien uudistamisen myötä. Nykyiset ELY-keskusten kalatalousviranomaisten resurssit ja osaaminen eivät yksikertaisesti riitä lakiluonnoksessa esitettyjen

tehtävien toteuttamiseen ja pahimmassa tapauksessa esimerkiksi uusien kalatalousalueiden muodostaminen, ammattikalastukseen soveltuvien alueiden nimeäminen ja yhteistyöryhmien toiminnan alkuun voivat viivästyä niin, että se halvaannuttaa koko kalatalouskentän toiminnan. Ilman takuuta riittävästä viranomaisresursseista laki on siis esitetyssä muodossa toteuttamiskelvoton.

Edellisissä kappaleissa mainituista syistä lakikokonaisuus on varsin haavoittuva, mikä maa- ja metsätalousministeriön, valtionneuvoston ja lopulta eduskunnan on otettava huomioon lain jatkokäsittelyssä. On otettava huomioon, että mikäli lain tavoitteiden halutaan toteutuvan, on laki vietävä eteenpäin yhtenä kokonaisuutena, mikä edellyttää että myös eduskunta kantaa vastuunsa ja on valmis tekemään myös lakiin liittyvät poliittisesti hankalat päätökset.

3. Lakiluonnoksen keskeiset epäkohdat

Lakiluonnoksessa on siis paljon hyvää, mutta luonnollisesti näin laajaan uudistukseen sisältyy tässä vaiheessa myös kohtia, jotka vaikuttavat keskeneräisiltä tai huonosti harkituilta. Näistä enemmän tuonnempana seuraavassa pykäläkohtaisessa tarkastelussa, mutta muutama iso periaatteellinen kysymys on syytä tuoda heti esiin.

Ehkä merkittävin yksittäinen asia on termin ”kotitarvekalastus” poistuminen. Tätä perustellaan siten, että esimerkiksi kalastuksen säätelytarpeiden kannalta vapaa-ajan kalastajien jako eri ryhmiin on tarpeetonta. Taustalla on myös halua yhdenmukaistaa suomalainen käytäntö EU-alueen terminologian kanssa. Kotitarvekalastus on tärkeä osa suomalaista kalastusperinnettä, eikä sitä tulisi millään tavalla väheksyä, vaan päinvastoin tulisi olla ylipää ja korostaa sen merkitystä. On muistettava, että valtaosa Suomen vesistöistä on parhaiten hyödynnetty silloin kun niissä harjoitetaan järkipäistä kotitarvekalastusta. Tätä taustaa vasten myös kaikkien tarpeettomien rajoitusten säätämistä tulisi välttää. Edelleen on muistettava että monissa erityisperusteisissa kalastusoikeuksissa ja esimerkiksi kansallispuistoja koskevissa säädöksissä on viitattu nimenomaan kotitarvekalastukseen ja sen merkitykseen. Kotitarvekalastus olisi siksi ehdottomasti sisällytettävä myös uuteen kalastuslakiin.

Uusi laki nakertaa vesialueen omistajan päätösvaltaa omilla vesialueillaan ja vaikeuttaa kalastuksen valvontaa. Lakiluonnoksessa mm. laajennetaan yleiskalastusoikeuksia ja ollaan luomassa ammattikalastuksen lupajärjestelmä, jonka perimmäisenä tarkoituksena on pystyä ottamaan yksityisiä vesialueita kaupallisen kalastuksen käyttöön vastoin omistajan tahtoa.

Maksuttomien yleiskalastusoikeuden laajentaminen kelaongintaan ja pilkkimisessä käytettävän vavan rajoitusten poistaminen ovat hyvin heikosti harkittuja esityksiä ja ovat jyrkässä ristiriidassa lain muiden tavoitteiden, rahoituspohjan laajentamisen ja kalastusvalvonnan tehostamisen kanssa. Onginta ja pilkintä on määritelty kohtalaisen hyvin entisessä kalastuslaissa ja toimivaa järjestelmää ei ole syytä muuttaa, joskin tässä voi tehdä poikkeuksen silakan litkakalastuksen osalta, joka on kalastustapana niin erityinen ja keskittyy tietyille alueille sellaisella tavalla, että maksuttomien yleiskalastusoikeuden laajentamisella tältä osin ei ole esteitä.

Uusi laki antaa viranomaiselle mahdollisuuden osoittaa vesialueita kaupallisen kalastuksen käyttöön. Muutos lienee joiltakin osin välttämätön, mutta säädös on silti jyrkässä ristiriidassa omistajan oikeuden kanssa. Siksi asia on tutkittava hyvin tarkkaan perustuslain näkökulmasta. Asia on muutenkin ongelmallinen. Esimerkkinä mainittakoon lakiluonnoksen 13 §, 2. mom. joka kuuluu seuraavasti ”vesialueen kalakantojen tila mahdollistaa niiden hyödyntämisen kaupalliseen kalastukseen”. On syytä miettiä, että kuinka monesta vesistöstä ja kalakannasta tällainen tieto on tosiasiallisesti käytettävissä ja minkälaisia tutkimuksia ja selvityksiä tällaisen arvion esittämiseksi vaaditaan? Kannattaa myös huomioida, että lakiehdotus ja sen perustelut ovat ristiriidassa; perustelutekstissä puhutaan ”erityisen hyvin soveltuvista alueista” kun taas laissa käytetään termiä ”hyvin soveltuvat alueet”. Tämä ristiriita on syytä oikaista ennen lain viemistä jatkokäsittelyyn.

Lakiluonnoksessa kielletään kotitarvekalastajien isorysäkalastus ja rajoitetaan verkkokalastusoikeutta yleisvedellä. Isot rysäpyydykset ovat selkeästi kaupalliseen kalastukseen tarkoitettuja pyyntivälineitä, joten muutos on sinällään kannatettava. Samassa yhteydessä olisi kuitenkin tarkasteltava nykyistä isorysän määritelmää, koska nykyisellään lakimuutos estäisi osin nahkaisen rysäpyynnin, kieltäisi perinteiset matalat kotitarvekalastukseen tarkoitetut rantarysät ja tekisi hoitokalastuksesta kaikissa tapauksissa luvanvaraista. Isorysän korkeuden rajaaminen esimerkiksi 300 cm:iin ratkaisi osaltaan näitä ongelmia. On huomioitava, että rysäkalastus on kaikissa tapauksissa verkkokalastusta ekologisempi kalastustapa ja siksi rysäkalastusmahdollisuus tulisi säilyttää jossakin muodossa myös kotitarvekalastajille ja helpoimmin tämä onnistuisi isorysän määritelmää muuttamalla. Kotitarvekalastajien rysän käytön kieltäminen (kuten myös seuraavana käsitelty verkkorajoitus) saattaa edelleen heikentää laskussa olevaa kalastusharrastusta, kun tavoitteena tulisi olla uusien harrastajien rekrytoiminen alalle.

Lakimuutos rajoittaisi yli 300 metriä pitkien verkkojen käyttöä yleisvedellä. Kiellolla on Pohjanlahden rannikolla lähinnä kielteisiä vaikutuksia, koska se lisää kalastuspainetta lähellä rantaa, kapeille kylän vesialueille, millä ei voi olla muuta kuin negatiivisia vaikutuksia esimerkiksi uhanalaisen meritaimenen näkökulmasta tarkastellen. Näkemyksemme mukaan rajoituksessa tulisi pitäytyä nykyisessä 600 metrissä. On huomioitava, että yleisvesien verkkokalastuspaine alenee joka tapauksessa tulevaisuudessa, mitä taustaa vasten voimakkaat rajoitukset tuntuvat tarpeettomilta, varsinkin kun rajoitukset johtavat ei toivottuihin vaikutuksiin matalissa rantavesissä.

4. Lakiluonnoksen pykäläkohtainen tarkastelu

4 §

2 mom. Kalakannan määritelmä sopii huonosti vaelluskaloihin, joiden kantaa ei määritä niiden elinalue vaan lisääntymisjoki. Vaelluskalankannan määritelmä tulee lisätä lakiin joko tähän momenttiin tai erillisenä momenttina.

4 mom. Vaelluskalavesistön määritelmää on syytä tarkentaa niin, että sanamuoto kuuluu seuraavasti: ”vaelluskalavesistöllä tarkoitetaan sellaista vesialuetta jota vaelluskalat käyttävät keskeisenä vaellustienään lisääntymisalueille ja vaelluskalojen lisääntymisalueita.” Näin jokireitit, joilla ei ole lisääntymisalueita, mutta joissa vaeltavaa istutettua vaelluskalaa, vapautetaan turhan säätelyn piiristä.

6 mom. Onkimisen ja pilkkimisen määritelmä tulee muuttaa vastaamaan voimassa olevaa kalastuslakia.

7 mom. Pilkkiminen tulee määrittää niin, että se tapahtuu perinteisillä pilkkimiseen tarkoitettuilla välineillä. Mikäli venepilkintä sallitaan heittokalastusvälineillä, niin kalastuksen valvonnassa joudutaan mahdollisten tulkintatilanteiden eteen. Esimerkkinä mainittakoon uusi, voimakkaasti yleistynyt kalastusmuoto vertikaalijigaus, joka on erittäin tehokasta, pysyvuuntaan tapahtuvaa kalastusta, joka täyttäisi uuden lain pilkkikalastuksen määritelmän.

Yleisenä huomiona voidaan todeta, että määritelmistä puuttuu useita kalastusmuotoja, kuten trooli-, nuotta-, ja lippokalastus kokonaan. Määritelmässä tulisi lain selkeyden vuoksi määrittää vähintään kaikki ne kalastusmuodot, joiden harjoittaminen kielletään tai jota rajoitetaan laissa. Erityisesti talvinuottauksen määrittely olisi tarpeen ja tämän pyyntimuodon osalta tulisi myös tarkastella, että onko tiukka jokisuistoja koskeva kalastuskielto tarpeen.

9 § Voimaan tullessaan laki säilyttäisi voimassa nykyiset valtion yksityiset kalastusoikeudet. Erityisesti lohen regalekalastuspaikat ovat ammattikalastukselle tärkeitä ja niillä on ohjattu lohen kalastuksen sijoittumista pohjoisella Perämerellä. Valtion yksityisiin kalastusoikeuksiin liittyy kuitenkin myös paljon epäselviä kysymyksiä. Mikäli valtio haluaa pitää kiinni kalastusoikeuksistaan, olisi erityisesti jokivesien osalta pystyttävä tarkasti määrittelemään, että missä joissa kalastusoikeuksia on, mitä kalalajeja ne koskevat, kuinka pitkälle ne ulottuvat jokireittiin ja ovatko kalastusoikeudet voimassa myös sivujoissa. Ilman kattavaa luetteloa näistä kalastusoikeuksista tämä lain kohta rikkoo yksityisten kalastusoikeuden haltijoiden oikeusturvaa räikeällä tavalla ja asettaa valtion yksityisistä kalastusoikeuksista huolehtivan Metsähallituksen mahdollittoman tilanteen eteen; Miten voi hallita kalastusoikeuksia, joiden sisältöä ei ole määriteltä? Tämän ongelman ratkaisemiseksi on lakiin tai lain perusteisiin kirjattava, että kaikki valtion yksityiset kalastusoikeudet kartoitetaan ja niiden sisältämä kalastusoikeus määritellään yksityiskohtaisesti. Erityisen tärkeää tämä on niiden valtion kalastusoikeuksien kohdalla, jotka sijaitsevat yksityisellä vesialueella.

13 § Laissa, lain perusteluissa tai annettavassa asetuksessa olisi määriteltävä, että minkälaisin edellytyksin voidaan vesistön kalakantojen tila määritellä sellaiseksi, että se mahdollistaa kaupallisen kalastuksen. On huomattava, että esimerkiksi alueellisella kalatalousviranomaisella ei tätä asiantuntemusta nykyisellään ole ja iso osa sisämaan järvistä on kokonaan tutkimustoiminnan ulkopuolella. On myös huomattava, että lain perusteluiden ja lakitekstin välillä on tämän pykälän osalta selkeä riisti riita. Lain perusteluissa puhutaan ”erityisen hyvin soveltuvista vesialueista, kun lakitekstiin on kirjattu ”hyvin soveltuva”. Lakiteksti on tältä osin syytä kirjata vastaamaan perustelutekstiä.

22 § Kalatalousaluejaon määritelmä on merialueiden kannalta hyvin ristiriitainen ja hankalasti toteutettava. Erityisesti aluejaon soveltuvuus vaelluskalojen elinkierron kannalta on hyvin vaikeasti tulkittava kysymys, kun puhutaan merialueesta ja siihen laskevista vaelluskalajoista.

24 §, 8 mom. Korvausvarojen jakaminen on selkeästi viranomaistehtävä, jota ei pitäisi säilyttää kalatalousalueille.

25 § Ympäristöjärjestöjen mukaan tulo kalatalouskentälle on tervetullutta, mutta tuntuu tarpeettomalta, että edustusoikeus olisi jokaisessa kalatalousalueessa. Luontevampi paik-

ka ympäristöjärjestöjen edustukselle ovat alueelliset kalatalouden yhteistyöryhmät. Tilanne tietysti muuttuu jos lakiluonnoksen 32 § mainitusta yhteistyöryhmästä luovutaan lain käsitelyn aikana.

32 § Olisi syytä tarkkaan miettiä, että saavutetaanko yhteistyöryhmällä sille asetettuja tavoitteita, vaan sitooko se turhaan jo muutenkin vähäisiä viranomaisresursseja. Esimerkkinä voi käyttää vesien hoitoalueiden yhteistyöryhmiä, jotka toimivat käytännössä viranomaisvetoisina.

41 § Säädetään, että pyydysyksiköistä määrätään valtioneuvoston asetuksella. Esitys on täysin toteuttamiskelvoton. Eri pyydysten kalastustehon arvioiminen riippuu vesistön olosuhteista, kalaston rakenteesta, kalastuspaineesta ja lukuisista muista tekijöistä, joita ei asetuksessa pystytä mitenkään huomioimaan. Pyydysyksiköinti täytyy toteuttaa osana kalatalousalueiden suunnittelua ja vahvistaa alueellisen kalatalousviranomaisen toimesta.

46 § mom 6. Atraimen käytön kieltäminen aikavälillä 15.4-20.6 on tarpeeton muinaisjäännös, jolla ei ole mitään asiallisia perusteita. Keväinen atraimella tapahtuva pyynti kohdistuu lähinnä haukeen, jonka kannat ovat hyvin vahvat. Kun ottaa huomioon, että hauella ei ole kuturauhoitusta vaan sitä saa pyytää huomattavasti tehokkaammillakin pyydyksillä, kuten verkolla ja rysällä, sekä sen kuinka hyvin valikoivaa ja kohdennettua atraimella tapahtuva kalastus on, ei kiellolle ole järkeviä perusteluita.

mom 8. Tulisi muuttaa muotoon ”ankkuroimaton verkko, joka ajelehtii virtausten mukana tai alukseen kiinnitettynä”. Ajoverkko ei välttämättä liiku lainkaan tyynellä säällä, mikä voi aiheuttaa valvontatilanteessa hankalia tulkintakysymyksiä. Tämä vältetään kieltämällä kaikkien ankkuroimattomien verkkojen käyttö.

49 § Mikäli isorysän käyttö kotitarvekalastuksessa kielletään, tulisi isorysän määritelmää tarkastella uudelleen edellä kuvatulla tavalla. ISORYSÄ! Samoin tulisi pohtia yleisveden verkkokalastuksen rajoittamisen vaikutuksia kalastuksen kohdentumiseen; Saavutetaanko rajoituksella niitä tavoitteita, joiden vuoksi se asetetaan? Olisi myös syytä pohtia, että olisiko koukkukalastusta syytä rajoittaa esitystä tiukemmin. Merialueen ja järvien yleisvesialueiden pitkäsiimakalastus kohdistuu lähes yksinomaan loheen ja taimeneen. Taimenen osalta hyvin pitkäsiimakalastus kohdistuu lähes yksinomaan loheen ja taimeneen. Taimenen osalta hyvin suuri osa saaliista on alamittaisia taimenia. Nykylaajuinen koukkukalastus ei uhkaa taimenkantoja, mutta on syytä kysyä, että onko tällaista mahdollisuutta syytä jättää kalastuslakiin?

63 § Vaelluskalavesistöt tulee määrittää käyttö- ja hoitosuunnitelmissa ja vahvistaa alueellisen kalatalousviranomaisen päätöksellä, mikä mahdollistaa nopeat joustavat muutokset, kun tilanne jossakin vesistöalueella muuttuu esimerkiksi kalateiden rakentamisen johdosta.

65 § On sisällöltään pääosin asianmukainen. Samalla on varmistettava, että kriteerit joilla vesistöt määritetään vaelluskalavesistöiksi ovat asianmukaiset ja tasapuoliset. Tällä vältetään tarpeettoman laajoja kalastuskieltoalueita. Laki jättää voimaan aiemman kalastuslain mukaisen kiellon kalastaa troolilla ja nuotalla viittä kilometriä lähempänä jokisuuta. Kielto on perusteltu ja tarpeellinen, mutta on syytä esittää kysymys, että onko kiellolle perusteita talvinuottauksen osalta? Useissa jokisuistoissa on hyviä alueita talvinuottaukseen ja kalastus tapahtuu sellaisena ajankohtana, että pyyntimuodosta ei ole haittaa vaelluskalakannoille.

66 § On annettu ELY-keskukselle oikeus määrätä kalaväylän sijainti määräajaksi toisin kuin mitä väylä on maanmittaustoimituksella määritelty. Muutokset kalaväylään aiheuttavat suoraan voimakkaita rajoituksia kalavedenomistajan kalastusoikeuteen. On selvää, että vaelluskalajokien suualueilla tarvitaan aika-ajoin lakisääteistä voimakkaampaa kalastussäätelyä, mutta näin laajat valtuudet kalatalousviranomaiselle, siis käytännössä yksittäisille virkamiehille, rikkovat vesialueen kalastusoikeuden haltijan oikeusturvaa vastaan.

69 § Purovesissä sallittujen pyydysten luetteloon on lisättävä nahkiaismerta.

81 § mom. 4. Laissa tai lain perusteluissa on ehdottomasti määriteltävä vesialueen omistajille maksettavan korvaussumman osuus kokonaiskertymästä.

82 § Omistajakorvausten jakaminen tulee suorittaa kokonaan viranomaistyönä.

90 § Saaliin ensimyyntiin säädetty viiden kilon raja on valvonnallisesti mahdottomana tarpeeton.

Siikajoen Osakaskunnan puolesta

Siikajoella 24.1.2014

Martti Patokoski
puheenjohtaja

Matti Toppila
sihteeri